

A világorökség vidéken- áldás vagy átok?

Kovács Dezső PhD.

c. egyetemi tanár

A kutatás sztorija és az előadás rövid összefoglalása

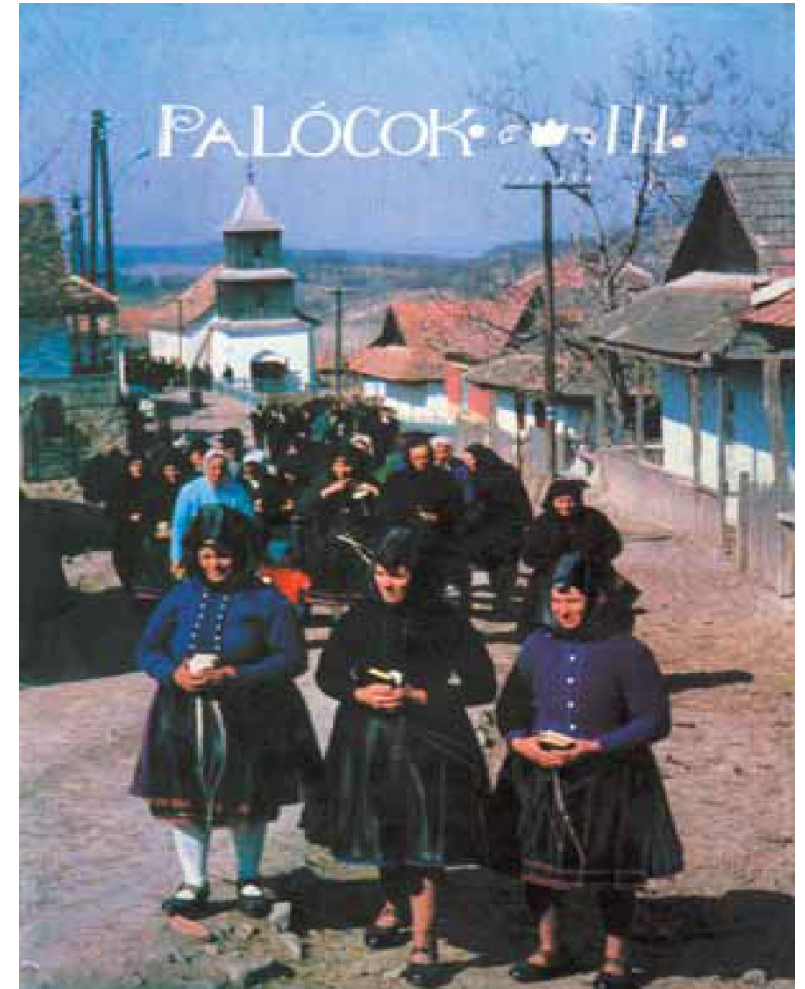
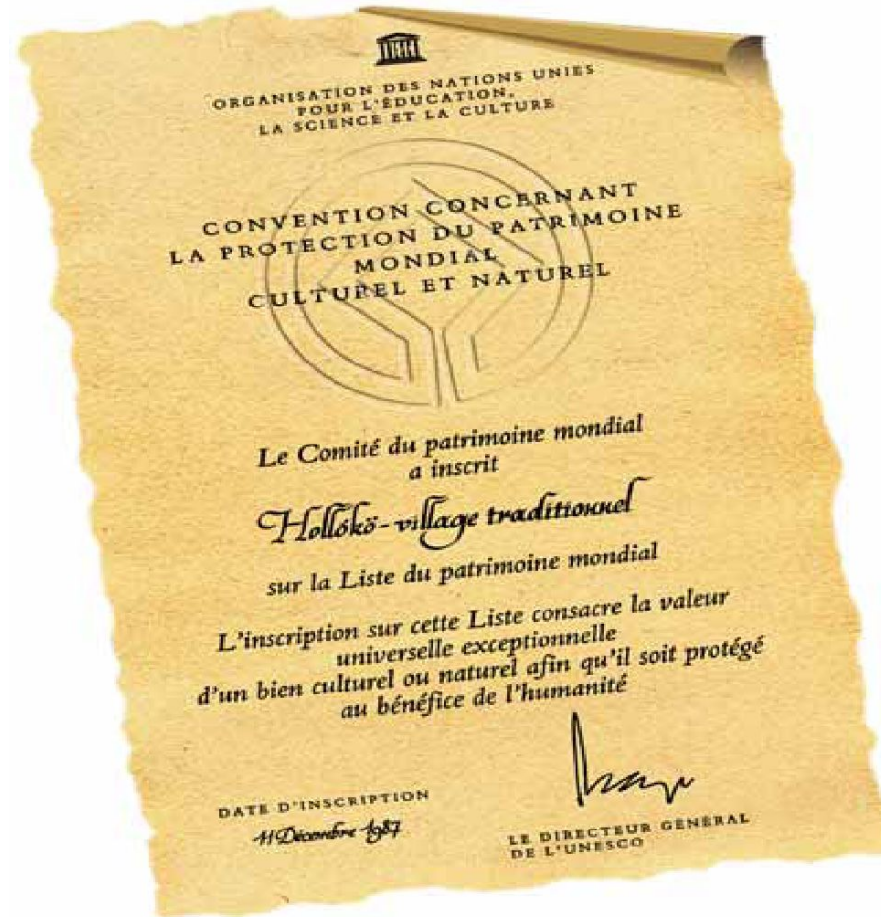
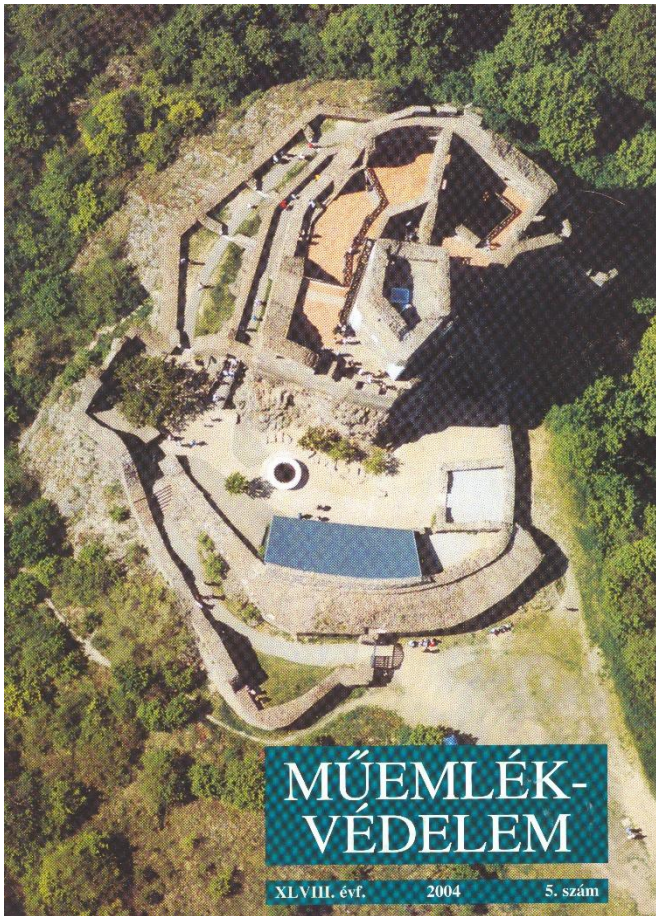
- Köszönet a támogatásért
- Az előadás rövid összefoglalása
- Az érdeklődés és a kutatás indítéka

Az előadás témái

- Hollókő átalakulásai a XX. században
- Műemléki beavatkozások társadalmi háttere
- A Világörökség cím alátámasztása - ICOMOS
- Hollókő – 25 -30 évvel később
- Egy dilemma - Örökség és/vagy turizmus?
- Turizmusfejlesztés egy világörökség helyszínen

Miért Hollókő? Hollókő különlegessége

- 1909 –ben újraépült falu, megtartotta a középkori szerkezetet
- Őrizte a nagycsaládos településszerkezetet
- Házak arany metszés szabályai szerint épültek
- A település és a táj összhangja
- Az ember és környezete, az ember által megváltoztatott táji környezet, a hagyományos mezőgazdasági művelés és az egykori kultúrnövények - ez adja Hollókő történelmi örökségét- mondták a szakértők.

UNESCO
World heritage

Hollókő Management Plan

2004

Nagy váltások Hollókő életében a XX. században

- **Kezdet**
- Félreeső szegényparaszti falu
- 1900-as összeírás, 430 lakos, 94% mezőgazdaságból él
- 1901-1910 között 142 haláleset
 - Minden negyedik, 33 fő 23% tbc-ben halt meg
 - Minden második, harmadik 56 fő, 39%, születés utáni gyengeségben halt meg

ELSŐ VÁLTÁS – férfiak a föld alá mennek

- **A 20-as évektől az ötvenes évekig**
- Szabó Zoltán: Cifra nyomorúság
- Nő a népeesség
- A férfiak mg-ot bányára váltják
- Új falu épül az ófalu fölött
- Szoc. Modernizáció (út, tömegközlekedés, villamosság)
- ‘kivetkőzés’ a viseletből

MÁSODIK VÁLTÁS – a nők kikerülnek a háztartásból

- **50-es 60-as évek**
- Kollektivizálás –Nők a mezőgazdaságban
- Fiatalok bekerülnek a városi középiskolákba
- Fiatal nők is felhagynak a népviselettel
- Kiköltözés az ófaluból, idősek maradnak
- Műemlékvédelmi megőrzés megkezdődik

HARMADIK VÁLTÁS – az új generáció városba költözik

- **Hetvenes és nyolcvanas évek**
- Bányák bezárása, nagy gépek a mezőgazdaságban,
- Az új generáció városba költözik (menekül?)
- Műemlékvédelmi beavatkozások eredményei
- Létrejön a tájvédelmi körzet 1977
- Hollókő elveszti önállóságát, társközséggé válik
- a helyi tsz beolvad a szécsényi tsz-be

NEGYEDIK VÁLTÁS – világörökség, turizmus helyszín

- **Nyolcvanas évek végétől az ezredfordulóig**
- Világörökség cím 1987- Népi építészeti együttes 54 házból, templomból, várból
- Népeségcsökkenés, előregedő népesség, 2/3 inaktív.
- Megélhetési helyszín-életstílus helyszín
- A turizmus nyomása
- Munkahelyek eltűnése
- Települési önállóság visszaszerzése de sikertelen kijáró politika, kliens –patrónus viszony

Ötödik váltás 2000-2010

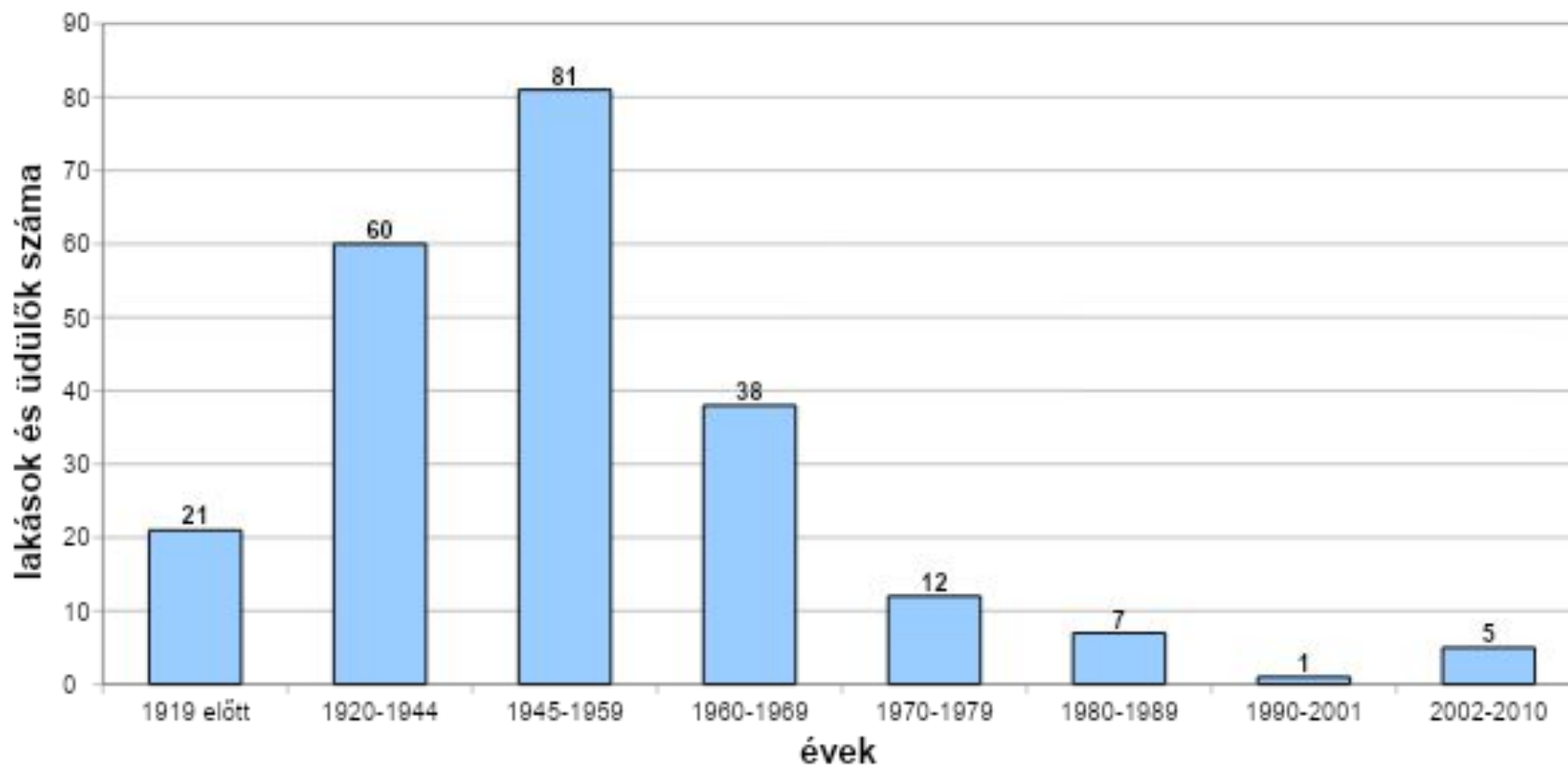
- 1998-tól a ,fiatalok' átveszik az irányítást, új polgármester, új vezetés
- Az ófalu az elnéptelenedés határán –
- 2000-es évek eleje: a Világörökség mint kulturális tőke működni kezd – pályázatokon fejlesztési pénzek, Hollókő ,mindent' nyer! Új problémák. Van-e önerő?
- 2005 új stratégia – Világörökség Menedzsment terv, ófalu újraélesztése, fiatalok letelepítése, munkahelyteremtés
- Pozitív vándorlási egyenleg 27 fő többlet, 1 születés 3 temetés,
- Pályázatok tömkelege
- A falu vezetése megy a saját feje (a pénz) után

Hatodik váltás 2010-től A Világörökség a Cash cow és „The show must go on”

- „Élő örökség” koncepció félretéve- az örökség csak retorika
- „Próbáljon Szerencsét Hollókőn” program – ígéret
- „A látványosság része lesz a Mulatók háza, a Gasztronómiai kóstolóudvar, a Kézművesház, a Szerelmeház, a Palóc kultúra központja, vagy a Palóc olimpiai park.”
- Négycsillagos szálloda
- Korrupció lengi be a helyszínt (átláthatatlan eljárások és folyamatok)
- „Annyi pénz jött, hogy arannyal lehetett volna bekeríteni Hollókőt”
- A nevezési kritériumok egyike sem érvényes a mai Hollókőre
- A demográfiai eróziót nem sikerült megállítani
- 2019 - Palóc gasztronómiai élményközponttá teszik Hollókőt, újabb milliárd

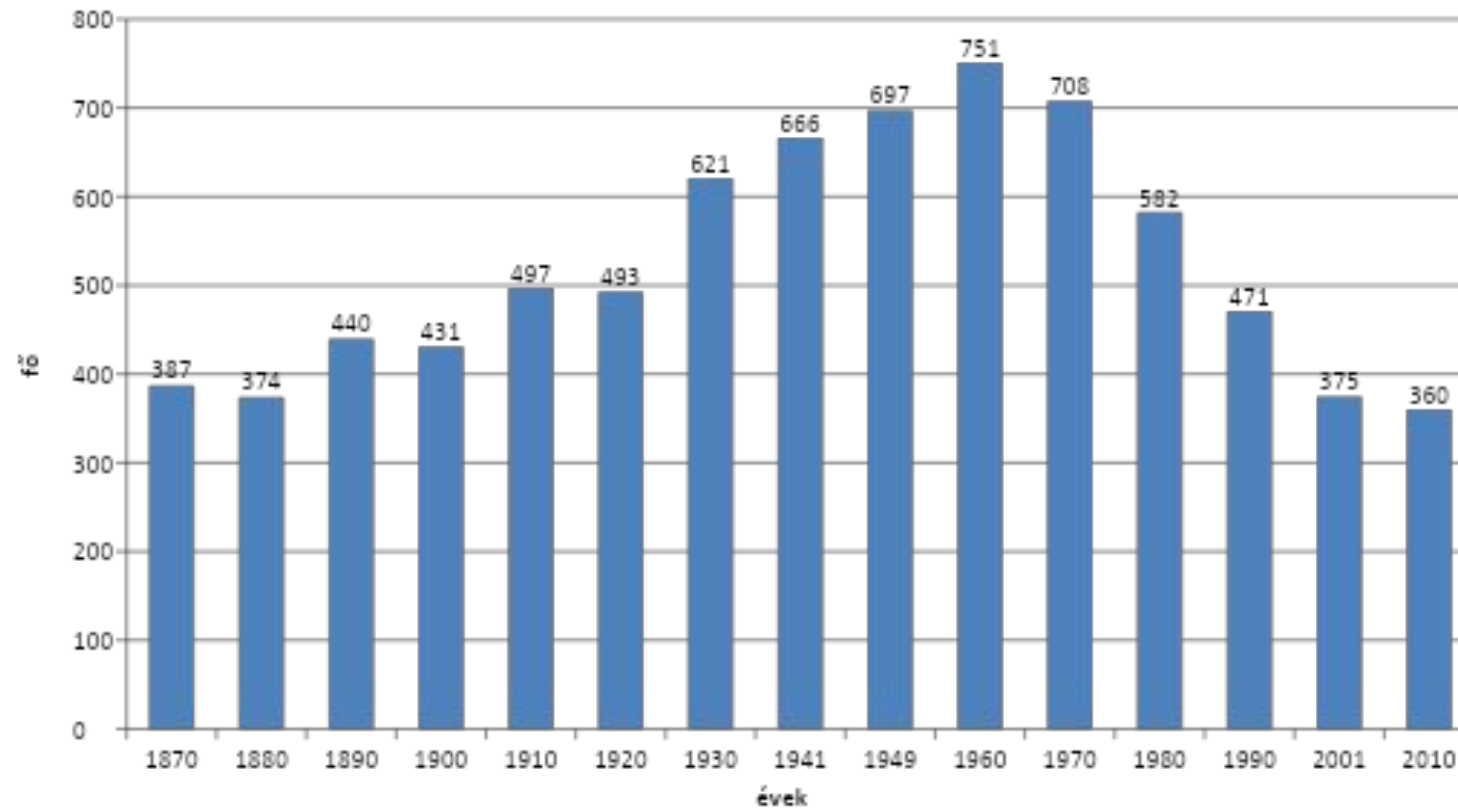
A lakások és lakott üdülők száma Hollókőn

A lakások és lakott üdülők száma építési év szerint

A népesség változása Hollókőn 1870-2010

A jelenlevő összes népesség Hollókőn 1870-2010 között

Hollókői műemlékvédelem

- 1954 –Nógrád megyei műemléki topográfia- Hollókő felfedezése, Varga László
- 1961 –ben befejeződik a mg kollektivizálása
- Ezzel egyidőben néhány műemlékvédő szakember megakadályozza, hogy Hollókőn elbontsák az un. szigetet és buszmegállót építsenek. Nemes és bátor tett - Gyors műemléki beavatkozás

Műemlékvédelmi beavatkozás

- Gentleman's agreement 17-20 ház közcélú tulajdonba vétele - OMF és Nógrád megyei Tanács között
- Helyszíni védelem – nem skanzen
- Kétféle látásmód az ófaluval kapcsolatban
- Helyiek – fiatalok, a szegénységtől menekülés, hagyományok, szabályozta élettér , önállóság, komfort igénye, **LEÉRTÉKELŐ**
- Műemlékesek- az építészeti értékek, formák, szerkezet mentése - **FELÉRTÉKELŐ látásmód**
- Mendele Ferenc terve 1968
-

Komjáthy Attila 1981-es terve

- A 68-as terv kritikája

Hiányzott infrastrukturális, információs rend
lehetséges útjainak meghatározása

Nem készült út, csatornázási, elektr. ellátási
terv

Nem határozták meg jelek, táblák feliratok
formáit

Nem adtak új beépítésekre javaslatokat

A 81-es Komjáthy terv új elemei

- Műemlékvédelem kibővül táj- és a természet védelmével
- „egyik legfontosabb feladatunknak az épületek védelmén túl a táj és gazdálkodási forma - mely egyben tájformáló erő is- védelmét, fenntartását tartjuk.”
- Jelenség –ófalú elnéptelenedésének veszélye
- **Cél: legalább 100 ember éljen az ófaluban**

Komjáthy prognózisa

- még 10 év műemléki helyreállító tevékenység.
- „Mint egy történelemkönyv, eredeti tudást ad az odalátogatóknak”

A Műemlékvédelem szocialista paradigmája

- A védendő objektumnak állami tulajdonba kellett kerülnie
- Az állam szervei felvásárolták a célzott objektumokat
- A Műemlékvédelem keretében terveződött a konzerválás költsége
- Megyei és országos szervek menedzselték a helyreállítást
- A helyiek „rontott ízlésűek” jöjjenek művészek, kézművesek, ők az örökség hordozói
- Paradoxon: a tényleges örökösök, a helyiek nem
- Alkotók, értelmiségiek stb. igen

Az ICOMOS ajánlása

International Council of Monuments and Sites

- **1. Hollókő nem egy múzeum falu, ahol már megszűnt a hagyományos tevékenység, hanem egy élő közösség,**
- **melynek megőrzéséhez nemcsak hozzátartozik a mezőgazdasági tevékenység, hanem a megőrzés sikerét is biztosítja.**

Az ICOMOS ajánlása

- **2. Hollókő egy hagyományos falu helyben történő önkéntes megőrzésének kivételes és különleges példája.**
- **Az 1983-as tájvédelmi körzet projekt keretén belül**
- **a korábban összevont földterületeket visszaállították eredeti keskenyparcellás formába,**
- **amely oly karakterisztikus jellemzője a családi gazdálkodáshoz kapcsolódó földművelésnek.**
- **Újra telepítették a szőlőket, a gyümölcsösöket és a zöldséges kerteket, helyreállították az ökológiai egyensúlyt még az erdő környezetében is, különös figyelmet fordítva a történeti hitelességre.**

Az ICOMOS ajánlása

- **3. Hollókő nemcsak a palóc népcsoportot jellemzi a**
- **magyarságon belül, hanem tanúja a vidéki élet**
- **hagyományos formáinak egész Közép-Európában,**
- **mely általánosan eltűnt a XX. században**
- **a mezőgazdasági forradalom révén.**

Brunda Gusztáv falustratégiája 90-es évek vége

- „Életreform rekonstrukciós program” és ezen belül 2005-re
- A műemléki házak közel egyharmadában családok éljenek és gazdálkodjanak

A 2004 Világörökség Menedzsment terv Hollókő stratégiai céljai

- Megfiatalodó és növekvő lélekszámú világörökség falu megteremtése, melynek során helyi jelentkezők és a világörökségi értékeket ápolni, megőrizni és bemutatni akaró fiatalok újra élővé változtatják az ófalut.
- A világörökség címhez és a helyi adottságokhoz illeszkedő munkahelyek biztosítása és fenntartható, az örökséget megtartó fejlődési pályára állított település létrehozása.

Hollókő a VÖ cím elfogadása után 25-30 évvel

- Az értékek „más állapotban” vannak
- Az ófalu egy üdülőfalu, szellemfalu, skanzen és turizmus kulissza különös keveréke
- A menedzselő szervezet a helyi önkormányzat - szakértelem?
- Furcsa ellentmondás -a Szentendrei skanzen - élőnek hirdeti magát
- Hollókő élő falu? -

Örökség és/vagy turizmus???

- **Az UNESCO elvárása a VÖ helyszínekkel kapcsolatban**
- Nyilvánosság, az érintettek és a helyi közösség bevonása
- Helyette –sajtónyilatkozatok, szóbeszéd
- Helyiek számára nem átláthatók, mi történik, mik tervek
- **Két felfogás birkózása**
- Örökség elsőbbsége, melyhez igazodik a turizmus
- A világörökség helyszín egy attrakció, minél jobban ki kell használni,
- Jöjjen sok ember, új attrakciókat kell kitalálni stb. Ömöljön a pénz a pályázati forrásokból, hisz világörökségről van szó

Örökség és/vagy turizmus???

A 25 éves évfordulós 2012 dec. konferencián két különös hozzászólás

A polgármester és a megyei műemléki felügyelő hozzászólása

„Ugye nem gördít akadályt?”

Mi a gond az örökség menedzselésével?

- Hollókői vezetői válaszok az elhanyagoltsággal, nemtörődömséggel kapcsolatban
- Ez a feladat már túlnőtt a falun, ezt ők már nem tudják megoldani
- Hivatkozás: elfogyott az erő, az öregek már nem tudják, a fiatalok pedig nem fogják gondozni a területeket, az építményeket
- A kormány nem ismerte fel- hogy egy ekkora műemlék együttes menedzselésére nem elég egy kistelepülés szakértelem, profi szakemberekre is szükség lenne.

Egy kis összehasonlítás Hollókő és Bath

Jellemzők	Bath	Hollókő
Az örökség szerepe a közösség életében	Elsőrangú, fontos	?
Az örökség szabályok követése	szabálykövetés	?
A szabályok megsértésének következményei	1. Eredeti állapot visszaállítása 2. Büntetés 3. Bírósági eljárás	?
Van-e világos szabály-és követelményrendszer	Igen	?
A folyamatok követése	Rendszeres monitoring	?
Stratégiai célok és értékek	Világos stratégia és értékek	?

Mit kéne tenni?

- Újragondolni Hollókőt, helyiek, közösségfejlesztők, építészek, szociológusok, közgazdászok segítségével és egy fenntartható stratégiát fogalmazni a falunak! Ami most van, nem fenntartható!
- De nem vagyok naiv! 2013-as kezdeményezésem tanulsága!

Köszönöm a figyelmet!

Most van-e stratégia?

Hollókőn ma nincs stratégia, hogy milyen irányban menjen a falu

- Hollókő a pénzre ,hajt' az örökség nevében, de a turizmus az elsőrangú cél.
- Örökségmegőrzés, örökség menedzselése – alacsony szintű.
- A százmilliók ellenére sok kisebb nagyobb probléma.
- Hollókőn nincs perfekcionista megoldás
- A vezetők mindig találnak kibúvókat, miért nem történnek megoldások
- Szemléletbeli problémák

Egy kis világörökség leltár

- Mezőgazdaság – már csak 2-3 család,
- A keskenyparcellás kertek parlagon, visszaveszi az erdő
- Hagyásfás legelő – hosszú ideig dzsungellé változott, a mai hasznosításban nincs sok köszönet
- Ófalu házai –többségük üdülő, vagy üzlet, vagy szálláshely – házak többsége külső tulajdonosé
- Hollókőiek többségét a világörökség cím nem érintette meg
- A vállalkozási lehetőségeket a hollókőiek későn ismerték fel

A folyamat menedzselése

- Hollókő Fejlesztésével Foglalkozó Bizottság - a folyamat kovásza
- Román András elévülhetetlen szerepe
- 2 évtizedes tevékenység
- Rendszerváltás után helyi polg. mester nem tart igényt munkájukra
- Műemlékvédelem modellszerű működése a szocializmusban

- ÉLŐ FALU, ÉLŐ ÖRÖKSÉG vagy SKANZEN???
- Megbirkózik-e Hollókő egyedül az összetett környezeti, társadalmi, infrastrukturális, fenntartási problémákkal??
- Lehet-e még újraéleszteni?
- Világörökség lesz-e, ha az utolsó hollókői is távozik az ófaluból?

Cselekvési program

- 134 feladat a 7 témakörre
- 3 időtáv, rövid, közép és hosszútávon megoldandó feladatok + folyamatosan végzendő feladatok
- Felelős vagy menedzselő szervezetek megnevezése

Hogy is áll a munkaprogram végrehajtás?

- 134 kijelölt feladatból
- 89 (66%) hozzá sem fogtak
- 22 (16%) valami elkezdődött
- 10 (7%) halad a megvalósítás
- 13 (11%) megvalósult, kész

- Felelősök szerint:
- Önkormányzat 49 feladat:
 - 62% el sem kezdődött
- Kormány 22 feladat
 - 91% el sem kezdődött
- Közalapítvány 46 feladat
 - 43% el sem kezdődött